

#shareEU
SHAPING OF THE EUROPEAN CITIZENSHIP
IN THE POST-TOTALITARIAN SOCIETIES.
REFLECTIONS AFTER 15 YEARS OF EU
ENLARGEMENT

**UNIVERZITA MATEJA BELA V BANSKEJ BYSTRICI
FILOZOFICKÁ FAKULTA**

**ANALYTICKÉ HODNOTENIE DOTAZNÍKOVÉHO PRIESKUMU ZAMERANÉHO
NA OBČIANSKY AKTIVIZMUS OBYVATEĽOV SLOVENSKEJ REPUBLIKY**

PROJEKT SHARE EU

609162-CITIZ-1-2019-1-PL-CITIZ-REME

Banská Bystrica 2020

Ing. Daniela Mališová

PhDr. Jana Pecníková, PhD.

OBSAH

OBSAH.....	2
ZOZNAM GRAFOV A OBRÁZKOV.....	3
ÚVOD.....	4
1 Prieskum občianskeho aktivizmu obyvateľov Slovenskej republiky.....	5
1.1 Vnímanie úlohy aktívneho občana a občianska angažovanosť.....	8
1.2 Vnímanie sociálnej integrácie v miestnej komunite.....	14
1.3 Hodnotenie porevolučných zmien z hľadiska individuálnej, lokálnej a národnej perspektívy.....	16
1.4 Členstvo v Európskej únii z pohľadu slovenskej spoločnosti.....	20
Individuálna perspektíva: zmeny slovenskej spoločnosti po vstupe do Európskej únie ..	21
Lokálna perspektíva: zmeny slovenskej spoločnosti po vstupe do Európskej únie	22
Národná perspektíva: zmeny slovenskej spoločnosti po vstupe do Európskej únie	26
ZHODNOTENIE.....	30

ZOZNAM GRAFOV A OBRÁZKOV

Graf 1 Vekové zastúpenie respondentov dotazníkového prieskumu podľa pohlavia	5
Graf 2 Vzdelanostná štruktúra respondentov	6
Graf 3 Pracovná oblasť pôsobenia respondentov	6
Graf 4 Rozdelenie respondentov podľa bydliska	7
Graf 5 Úloha aktívneho občana: hlasovanie vo voľbách.....	8
Graf 6 Úloha aktívneho občana: kandidatúra vo voľbách	9
Graf 7 Úloha aktívneho občana: zapájanie sa do aktivít mimovládnych organizácií	10
Graf 8 Postoje respondentov k zapájaniu sa do aktivít mimovládnych organizácií.....	10
Graf 9 Úloha aktívneho občana: zapájanie sa do aktivít neformálnych miestnych organizácií	11
Graf 10 Postoje respondentov k zapájaniu sa do neformálnych miestnych aktivít.....	11
Graf 11 Úloha aktívneho občana: dôveryhodnosť u ostatných členov spoločnosti	12
Graf 12 Sociálna integrácia v miestnej komunite: hodnotenie dôvery v minulosti	14
Graf 13 Sociálna integrácia v miestnej komunite: hodnotenie dôvery v súčasnosti	15
Graf 14 Hodnotenie zmien po roku 1989: individuálna perspektíva	16
Graf 15 Hodnotenie zmien po roku 1989: lokálna perspektíva	17
Graf 16 Hodnotenie zmien po roku 1989: národná perspektíva	18
Graf 17 Individuálna perspektíva: zmena po vstupe Slovenska do EÚ	21
Graf 18 Lokálna perspektíva: zmena po vstupe Slovenska do Európskej únie	23
Graf 19 Lokálna perspektíva: kvalita života v miestnej komunite.....	24
Graf 20 Lokálna perspektíva: charakteristika iniciátora zmien pre miestnu komunitu.....	25
Graf 21 Národná perspektíva: hodnotenie členstva Slovenska v Európskej únii	26
Graf 22 Národná perspektíva: hodnotenie výhod pre Slovensko po vstupe do Európskej únie	27
Graf 23 Národná perspektíva: charakteristika patriotizmu podľa názoru respondentov	28
Obrázok 1 Profil slovenského aktívneho občana zostavený na základe odpovedí respondentov	13

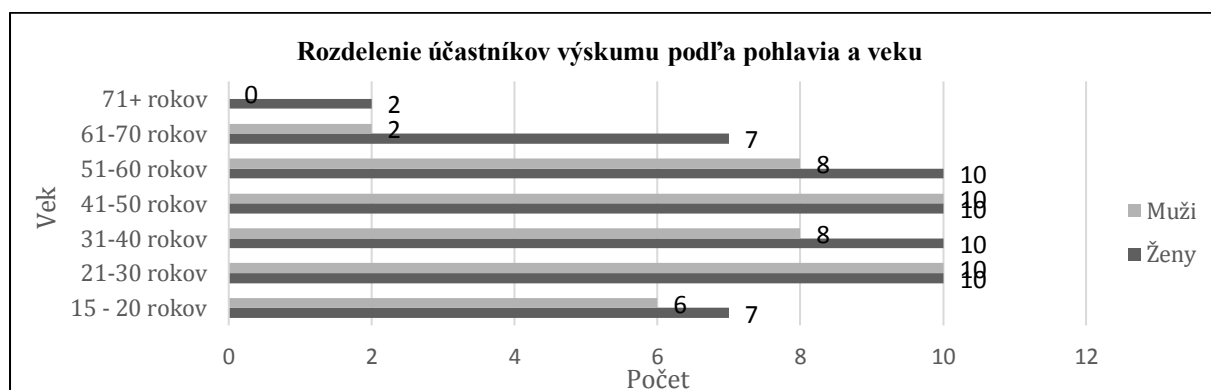
ÚVOD

Výskumný projekt Share EU monitoruje formovanie európskeho občianstva v post-totalitných spoločnostiach prostredníctvom prepojenia vzdelávacieho procesu, historickej pamäte a spoločenských zmien počas 15 rokov od rozšírenia Európskej únie. Ako uvádza Pecníková (2016) európske aktívne občianstvo ako prosociálny koncept posúva tradičné občianstvo z pasívnej dimenzie (povinnosti a právo) do aktívnej podoby (komunita a občianska spoločnosť), pričom významnú úlohu zohráva občan a jeho aktivita. V tomto kontexte sme prostredníctvom dotazníkového prieskumu zisťovali naladenie spoločnosti a vzťah k občianskemu aktivizmu v prostredí Slovenskej republiky na vzorke 100 respondentov.

Analytický pohľad monitoruje 4 okruhy, ktoré sú navzájom prepojené. V prvej časti hľadáme odpoveď na otázku, či sú obyvatelia Slovenska aktívnymi občanmi a prostredníctvom akých aktivít by aktívneho občana charakterizovali. Druhý okruh sa zameriava na sociálnu integráciu v miestnej komunite. Práve vnímanie dôvery v miestnej komunite považujeme za významný faktor a ťažisko integrovanej spoločnosti. Posledné dva okruhy venujeme hodnoteniu zmien z pohľadu individuálnej, lokálnej a národnej perspektívy, ktoré nastali po Nežnej revolúcií v roku 1989 a po vstupe Slovenska do Európskej únie v roku 2004. Ide o významné míľniky, ktoré prispeli k formovaniu spoločnosti a budovaniu európskeho aktívneho občianstva.

1 Prieskum občianskeho aktivizmu obyvateľov Slovenskej republiky

Pri vyhodnocovaní empirickej analýzy získané údaje od respondentov vyhodnocujeme a analyzujeme numericky a percentuálne s použitím grafov. Údaje vyhodnocované numericky sú uvádzané vždy v počte (n) a percentuálnom pomere (%) k celej skupine odpovedí, pre lepšie porovnanie. Otázky s možnosťou viacerých odpovedí jedného respondenta sú percentuálne hodnotené k celkovému počtu odpovedí. Realizáciou prieskumu sme zozbierali celkovo viac ako 160 odpovedí od respondentov. Z hľadiska relevantnosti údajov a pri zachovaní normálneho rozdelenia podľa znaku vek sme očistili dáta na odpovede 100 respondentov, ktoré v následne vyhodnocujeme a zistené výsledky zovšeobecňujeme.

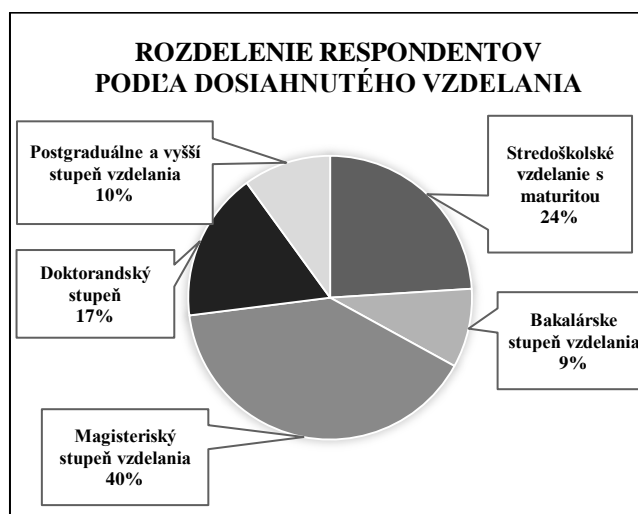

Graf 1 Vekové zastúpenie respondentov dotazníkového prieskumu podľa pohlavia

Zdroj: vlastné spracovanie (2020)

Z hľadiska základného triedenia odpovedí respondentov konštatujeme (graf 1), že 76% respondentov sa nachádza v produktívnom veku, 13% tvoria obyvatelia do 20 rokov a 11 % obyvatelia v dôchodkovom veku. Priemerný vek súboru sa pohybuje na hodnote 37,8 roka (štatistická odchýlka 1,78 roka), medián súboru je vo veku 31 – 40 rokov. Za cenné považujeme informácie získané od skupiny obyvateľov nad 71 rokov, ktorá bola vo výskume zastúpená 2 ženami.

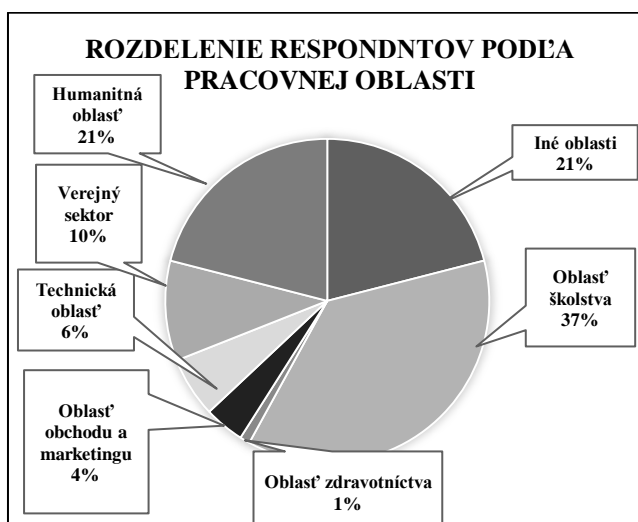
Významnú úlohu pri budovaní aktívneho občianstva zohráva vzdelanie obyvateľov. Práve prostredníctvom vzdelávacieho systému sa môže podporovať rozširovanie povedomia o európskom či národnom občianstve a ľudských právach.

Graf 2 Vzdelanostná štruktúra respondentov

Zdroj: vlastné spracovanie (2020)

Vysokoškolsky vzdelaní respondenti (až 76% opýtaných) tvorili najväčšiu časť prieskumu (graf 2). Tento výsledok reflektuje fakt, že prieskum sa vykonával na akademickej pôde a najväčší dosah zaznamenal práve v tejto vzdelanostnej skupine. Ako však zisťujeme z národných štatistík vzdelanostnej štruktúry, najčastejšie dosiahnuté vzdelanie obyvateľov Slovenska je stredoškolské (približne 60% Slovákov má dosiahnuté len stredoškolské vzdelanie). V nami realizovanom prieskume túto časť obyvateľstva zastupuje 24 respondentov, bez zastúpenia ostali skupiny obyvateľov so základným vzdelaním alebo bez vzdelania.

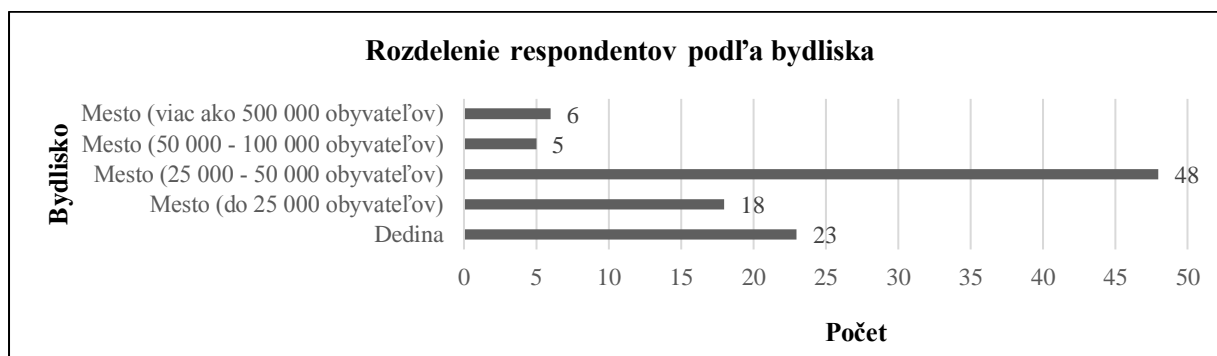

Graf 3 Pracovná oblasť pôsobenia respondentov

Zdroj: vlastné spracovanie (2020)

V kontexte vzdelanostnej štruktúry uvádzame aj pracovnú oblasť pôsobenia respondentov (graf 3). V oblasti humanitných vied a vzdelávania je zamestnaná viac ako polovica respondentov, 21% respondentov pracuje v iných oblastiach, ako napríklad cestovný ruch, gastronómia, sociálne služby a i. V prieskume sú zastúpené skupiny pracujúce v oblasti technických vied, obchodu a marketingu ako aj verejného sektora.

Dôležitým parametrom je aj regionálna príslušnosť a bydlisko respondentov. Základným predpokladom rozvoja európskeho občianstva je jednotlivec, chápaný ako člen rodiny, komunity, štátu a európskeho priestoru. Predpokladáme, že komunita obklopujúca jednotlivca je jedným zo socio-ekonomických faktorov, ktorý môže mať význam na formovanie aktivizmu občanov.

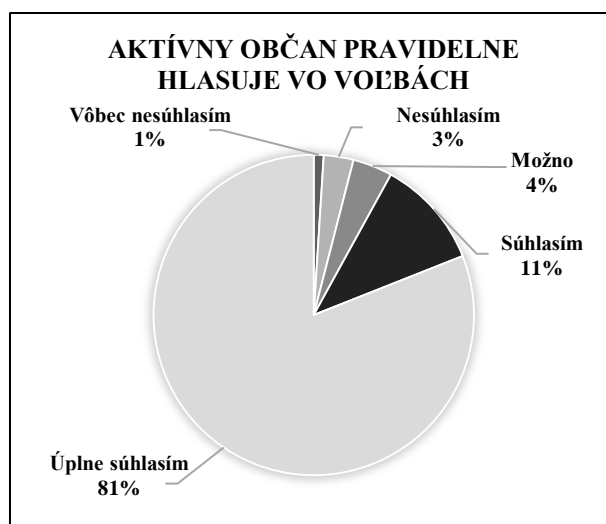
Graf 4 Rozdelenie respondentov podľa bydliska

Zdroj: vlastné spracovanie (2020)

Podľa bydliska (graf 4) môžeme pozorovať, že najviac respondentov býva v malých mestách s počtom do 50 000 obyvateľov. Tu vnímame potenciál na rast aktivity zo strany občanov, ktorí vnímajú potreby a zapájajú sa do diania komunity (napr. mesta, obce, dediny a i.). Výsledok rovnako nie je prekvapivý vzhľadom na nízky počet veľkých miest na Slovensku. Všetci respondenti, ktorí uvádzajú, že bývajú v meste nad 500 000 obyvateľov pochádzajú z Bratislavského kraja.

1.1 Vnímanie úlohy aktívneho občana a občianska angažovanosť

V úvode prieskumu venujeme pozornosť úlohe aktívneho občana v spoločnosti. Ako sa uvádza v literatúre (Pecníková, 2017), pod pojmom aktívny občan sa rozumie človek, ktorý je schopný kriticky myslieť, pýtať sa, obhajovať a prezentovať sa, ako aj získavať relevantné informácie a podľa nich konať. Medzi jeho charakteristické postoje patrí záujem o spoločensko-politické dianie, kultúrne povedomie, zodpovednosť a otvorenosť k aktívnej účasti na daniach v spoločnosti. Občiansku angažovanosť môžeme vnímať na dvoch úrovniach. Prvá úroveň hodnotí účasť na politickom živote (voľby a platenie daní), pričom druhá úroveň sa zameriava na účasť na komunitnom živote (kolektívna kooperácia). Prvá otázka prieskumu preto pozostávala práve z kombinácií týchto dvoch úrovní a následne bola bližšie špecifikovaná viacerými marginálnymi otázkami.

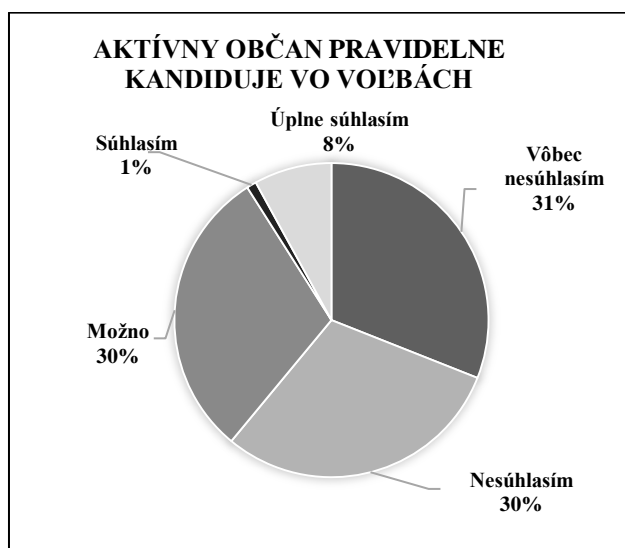

Graf 5 Úloha aktívneho občana: hlasovanie vo voľbách

Zdroj: vlastné spracovanie (2020)

Až 92% respondentov súhlasí alebo úplne súhlasí s tvrdením, že aktívny občan pravidelne hlasuje vo voľbách (graf 5). Avšak, len 9% respondentov označilo možnosť, že úlohou aktívneho občana je aj pravidelne kandidovať vo voľbách (graf 6). Podľa vyjadrenia respondentov 90% opýtaných nekandidovalo a v budúcnosti sa nechystá kandidovať vo voľbách.

Graf 6 Úloha aktívneho občana: kandidatúra vo voľbách

Zdroj: vlastné spracovanie (2020)

Iba 5% opýtaných sa v budúcnosti pripravuje kandidovať, pričom ide predovšetkým o obyvateľov v mladšom produktívnom veku 21 – 40 rokov. Ako preukázali výsledky, 1 žena a 4 muži (všetci z kategórie 41 – 60 rokov) majú skúsenosť s kandidatúrou v komunálnych ako aj parlamentných voľbách.

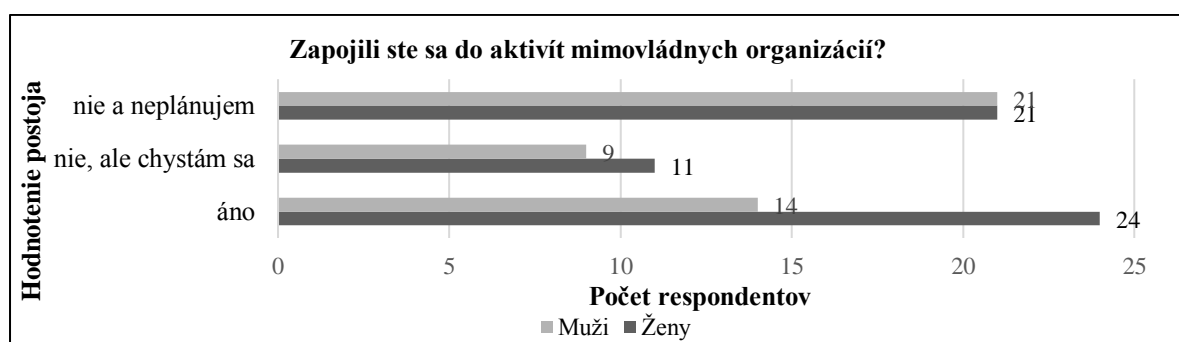
S občianskou angažovanosťou súvisí aj podieľanie sa na komunitnom živote, potrebách spoločnosti, zodpovednosťou a budovaním dôvery u občanov. Občianska participácia je považovaná za základný prejav aktívneho občianstva. V súčasnosti poskytuje veľký priestor na realizáciu občanov tretí sektor. Tretí sektor je charakteristický súkromným vlastníctvom a neziskovosťou a jeho cieľom je plnenie vopred stanoveného cieľu. Pecníková (2017) uvádza, že tretí sektor poskytuje formálny, inštitucionalizovaný, neziskový a dobrovoľný priestor pre pôsobenie inštitúcií ako aj pre aktivity občanov (napr. Červený kríž). Práve formálny a inštitucionalizovaný charakter tvorí rozdiel so zapájaním sa do neformálnych miestnych aktivít. Neformálne miestne aktivity častokrát súvisia s potrebou určitej komunity (napr. zber odpadkov na sídlisku) a impulz na ich výkon pochádza od členov komunity. V oboch prípadoch sa však stretávame s dobrovoľníctvom, ktoré je prejavom aktívneho občianstva.

Graf 7 Úloha aktívneho občana: zapájanie sa do aktivít mimovládnych organizácií

Zdroj: vlastné spracovanie (2020)

Uvedené členenie sme zohľadnili aj pri tvorbe prieskumu. Z výsledkov (graf 7) zisťujeme, že 38% respondentov prevažne mužov vo veku 31 – 50 rokov sa nevedelo priamo vyjadriť, či považujú angažovanie sa v mimovládnych organizáciách za prejav aktívneho občianstva a 23% respondentov nepokladá resp. úplne nesúhlasí s názorom, že táto aktivita je prejavom aktívneho občianstva. Tento výsledok sa prejavil aj v hodnotení postoja (graf 8), kde 42% opýtaných sa nezapája a ani neplánuje zapojiť sa do mimovládnych aktivít. Konštatujeme, že tento výsledok reflektuje postoj slovenskej spoločnosti k mimovládnym organizáciám, ktoré sú často politicky a mediálne znevažované.

Graf 8 Postoje respondentov k zapájaniu sa do aktivít mimovládnych organizácií

Zdroj: vlastné spracovanie (2020)

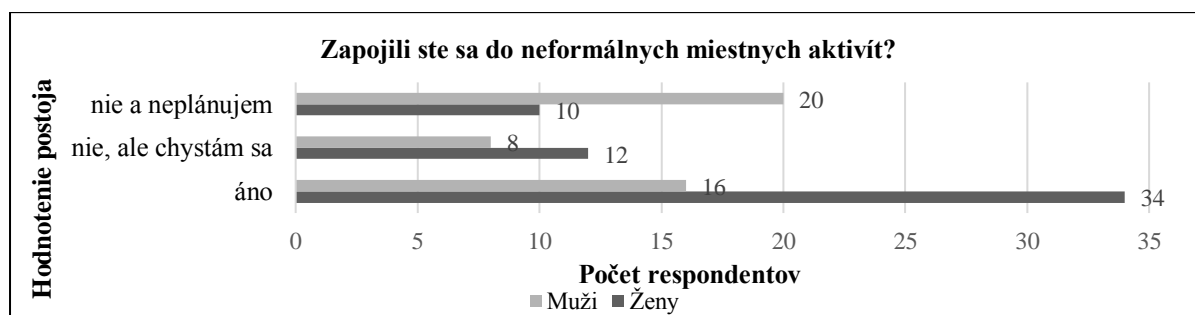
Pozitívne však hodnotíme, že v budúcnosti má 20% respondentov záujem zapojiť sa do činnosti tretieho sektora a 24 žien a 14 mužov už má skúsenosť s prácou pre mimovládne organizácie, pričom väčšina je v staršom produktívnom veku (41 – 50 rokov). Pri hlbšej analýze zisťujeme, že ide najčastejšie o prácu pre občianske združenia (napr. OZ Mladí v umení, Klub

detskej nádeje, Zelená škola, OZ Živica, Strom života a i.), účasť na nadáciách a zbierkach (napr. nadácia Zdravé Mesto, vyberanie príspevkov počas Dňa Narcisov, pomoc pre útulky a i.) ako aj práca pre zvolenú komunitu (napr. vedúci detského tábora, práca pre združenie mladých Rómov, dobrovoľníctvo v medzinárodnej študentskej organizácii, organizácia environmentálneho podujatia, účasť na zasadnutiach mestského zastupiteľstva a i.).

Graf 9 Úloha aktívneho občana: zapájanie sa do aktivít neformálnych miestnych organizácií
Zdroj: vlastné spracovanie (2020)

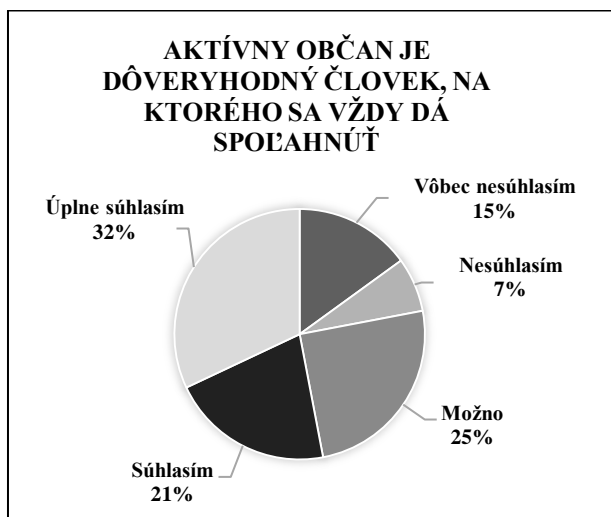
V prípade zapájania sa do neformálnych miestnych aktivít (graf 9) sme zaznamenali, že 60% respondentov, najmä vo veku 41 – 60 rokov, považuje túto formu za prejav aktívneho občianstva, 30% respondentov sa nevedelo jednoznačne vyjadriť a len 10% (prevažne muži vo veku 21 – 40 rokov) nepokladá zapájanie sa do týchto aktivít za prejav aktívneho občianstva.

Graf 10 Postoje respondentov k zapájaniu sa do neformálnych miestnych aktivít
Zdroj: vlastné spracovanie (2020)

Z hodnotenia postoja (graf 10) môžeme konštatovať, že 39% respondentov v produktívnom a seniorskom veku a len 11% respondentov vo veku do 30 rokov má reálnu skúsenosť s neformálnymi miestnymi aktivitami, ktoré zahŕňajú napríklad susedské brigády,

upratovanie parkov a blízkeho okolia, cirkevné aktivity, stráženie detí, podpisovanie petície proti uzávere materskej školy a i. Tieto výsledky nás privádzajú k záveru, že respondenti preferujú zapájanie sa do miestnych neformálnych aktivít, ktoré vedú k napĺňaniu potrieb ich blízkej komunity.

Graf 11 Úloha aktívneho občana: dôveryhodnosť u ostatných členov spoločnosti

Zdroj: vlastné spracovanie (2020)

Pri skúmaní vnímania aktívneho občana v očiach slovenskej spoločnosti sa zameriavame aj na hodnotové princípy. V širších súvislostiach pod pojmom aktívny občan chápeme osobu, ktorá vzbudzuje dôveru, je spoľahlivá pre členov komunity a predstavuje kladné spoločenské hodnoty. Ako preukazujú výsledky prieskumu (graf 11) až 32% opýtaných plne súhlasí a 21% súhlasí s tým, že aktívny občan by mal predstavovať tieto vlastnosti a byť dôveryhodným pre ostatných členov spoločnosti.

Podľa uvedených zistení konštatujeme, že definíciu aktívneho občana sa podarilo overiť v praxi. Na základe získaných odpovedí sme vytvorili profil slovenského aktívneho občana, ktorý prezentuje obrázok 1.

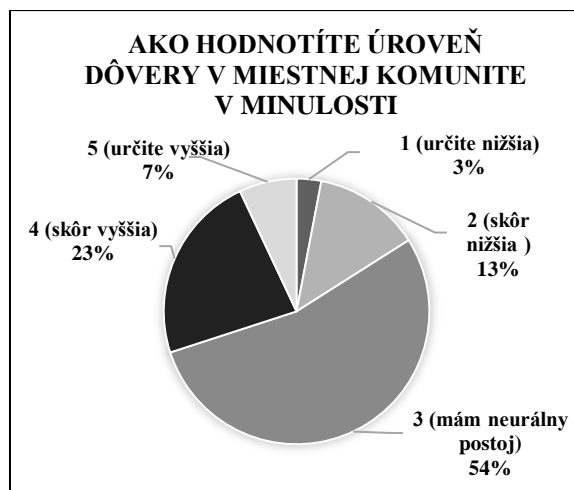
Obrázok 1 Profil slovenského aktívneho občana zostavený na základe odpovedí respondentov
Zdroj: vlastné spracovanie (2020)

Slovenský aktívny občan je na základe odpovedí hodnotený ako dôveryhodný občan ženského pohlavia v produktívnom veku (31 – 60 rokov), ktorý má záujem o spoločensko-politické dianie čo sa preukazuje v účasti na voľbách, avšak osobne sa nezapája do politického diania svojou kandidatúrou. Ak by prestúpil pred voľbu či bude svoju aktivitu vykonávať v mimovládnej organizácii alebo podporou neformálnych miestnych aktivít je pravdepodobné, že neostane nečinný, ale zvolí prácu pre blízku (lokálnu) komunitu, ktorú pozná. Na základe najčastejších odpovedí konštatujeme, že svoju činnosť by vykonával v environmentálnej oblasti ako napríklad úprava a čistenie zelene, angažoval by sa v rozvoji komunitného života alebo vo verejnom záujme.

1.2 Vnímanie sociálnej integrácie v miestnej komunite

Ďalšia sada otázok prieskumu bola zameraná na sociálnu integráciu v miestnej komunite a jej zmeny počas 15 rokov. Podľa McLain, Jones (1997) sa pojem miestna komunita často používa na označenie diskkrétnej sociálnej entity, ktorej členovia majú bydlisko v rámci obmedzeného geografického priestoru a majú motiváciu a záujmy týkajúce sa správy spoločného územia. Sociálna integrácia v miestnej komunite prispieva k rozvoju bydliska, jeho blízkeho okolia a v sekundárnom zmysle aj k rozvoju štátu. Ako príklad prejavu sociálnej integrácie v miestnej komunite môžeme pokladať zakladanie komunitných centier a klubov, budovanie komunitných záhrad a relaxačných zón na trávenie voľného času, angažovanie sa na správe mesta alebo obce, a i. Môžeme predpokladať, že ak existuje vysoká miera sociálnej integrácie v miestnej komunite, bude existovať aj na národnej úrovni.

Medziľudské vzťahy zohrávajú dôležitú úlohu sociálnej integrácie v miestnej komunite. Práve vnímanie dôvery v miestnej komunite považujeme za významný faktor a ťažisko integrovanej spoločnosti. Z tohto dôvodu sme v zisťovali, ako vnímajú občania úroveň dôvery vo svojej komunite a či sa táto úroveň v priebehu posledných 30 rokov podľa ich názoru zmenila.

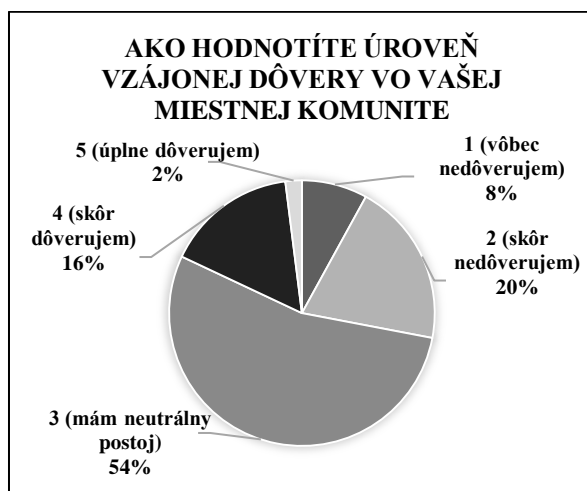
Graf 12 Sociálna integrácia v miestnej komunite: hodnotenie dôvery v minulosti

Zdroj: vlastné spracovanie (2020)

Z hľadiska budovania dôvery v miestnej komunite 30% respondentov uvádza, že dôvera v miestnej komunite sa podľa ich názoru zvýšila (graf 12), naopak 16% respondentov, prevažne vo veku 41 – 60 rokov, uviedlo, že dôvera v miestnej komunite je skôr alebo určite nižšia v porovnaní s minulosťou. Majoritná časť respondentov sa však v otázke nevedela jednoznačne

vyjadriť. Za hlavný dôvod tohto výsledku považujeme vek respondentov (15 – 40 rokov), ktorí nemajú priamu skúsenosť siahajúcu pre rok 1989. Uvedené nám potvrdil vo svojej odpovedi aj respondent (muž, 15 – 20 rokov), ktorý uvádza, že nežil v predrevolučnej dobe a posudzuje len na základe sprostredkovaných informácií od staršej generácie.

Z výsledkov mapujúcich súčasné vnímanie dôvery (graf 13) môžeme konštatovať, že opätovne má majorita 54% opýtaných neutrálny postoj. Za zaujímavé považujeme, že až 28% (z toho 60,7% tvoria muži) skôr nedôveruje alebo úplne nedôveruje svojej miestnej komunite. Pri hľadaní príčiny tohto výsledku zisťujeme, že najčastejším dôvodom je neplnenie dohôd a prísľubov zo strany volených zástupcov či už na lokálnej úrovni (mestskí poslanci) alebo na celoštátnej úrovni (poslanci parlamentu).

Graf 13 Sociálna integrácia v miestnej komunite: hodnotenie dôvery v súčasnosti

Zdroj: vlastné spracovanie (2020)

Z hodnotenia vyplýva, že dôvera v miestnu komunitu u obyvateľov vo veku 41-60 rokov počas 30 rokov poklesla. Zásadný je aj prístup obyvateľov v mladšom produktívnom veku, ktorí napriek absencii skúsenosti z minulosti, nemajú úplnú dôveru v miestnu komunitu a zastávajú prevažne neutrálny postoj. Na základe realizovaného prieskumu sa sociálna integrácia mapovaná prostredníctvom vnímania dôvery v miestnej komunite priamo nepotvrdila. Pričom, výrazný vplyv na vnímanie dôvery má práve politické dianie na lokálnej a celonárodnej úrovni.

1.3 Hodnotenie porevolučných zmien z hľadiska individuálnej, lokálnej a národnej perspektívy

Zmena politického režimu po roku 1989 mala dopad na viaceré dimenzie spoločenského života. Transformačné procesy prechodu z centrálne riadenej na trhovo orientované smerovanie ekonomiky ovplyvnilo všetky úrovne riadenia štátu, ako aj osobný život jednotlivca. Pre monitorovanie súčasného vývoja spoločnosti a občianskeho aktivizmu považujeme za potrebné venovať pozornosť aj tejto výrazne zmene, ktorá nastala na Slovensku pred 30 rokmi z dôvodu, že veľká časť populácia porovnáva moderné zmeny v politicko-spoločenskom dianí práve s predrevolučným obdobím.

V prieskume využívame tri pohľady na monitorovanie spoločenských zmien. Individuálna perspektíva nám ponúka pohľad na zmeny, ktoré sa udiali v osobnom živote jednotlivca a ovplyvnili jeho rutinný život. Cez prizmu lokálnej perspektívy zisťujeme, ako sa zmenila miestna komunita a medziľudské vzťahy. Národná perspektíva nám poskytuje pohľad na celospoločenské zmeny a naladenie spoločnosti.

Graf 14 Hodnotenie zmien po roku 1989: individuálna perspektíva

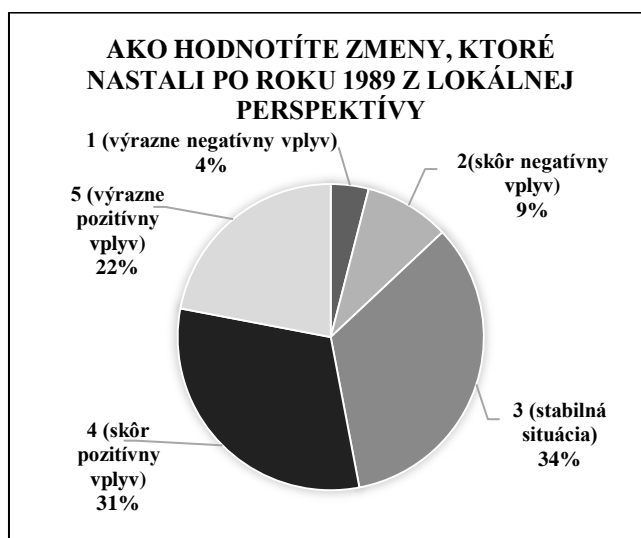
Zdroj: vlastné spracovanie (2020)

Zisťujeme 64% respondentov najčastejšie vo veku 30 – 50 rokov vplyv zmeny po roku 1989 hodnotí skôr až výrazne pozitívne (graf 14). Z odpovedí vyplýva, že osobný život jednotlivcov najviac pozitívne ovplyvnila možnosť voľne cestovať, študovať na vysokej škole podľa vlastného výberu a z hľadiska vplyvu na rutinný život respondenti uvádzajú výrazný vplyv západnej kultúry, rozšírenie ponuky tovarov v obchodoch, nové módné trendy, rozšírenie programov v televízii a i. 25% respondentov vo veku 15 – 40 rokov uviedlo, že situáciu vnímajú

stabilne, z dôvodu, že v predrevolučnom období boli vo veľmi mladom veku resp. toto obdobie nezažili, preto nevedia subjektívne ohodnotiť zmeny.

11% respondentov (najviac vo veku 51 – 60 rokov) vníma obdobie zmeny po roku 1989 skôr negatívne až výrazne negatívne. Z individuálnych odpovedí vyplýva, že najviac túto skupinu ovplyvnila strata práce spojená so zmenou a zánikom viacerých podnikov, neistota spojená so zmenami a prispôbením sa na nový systém, ktorú pociťovali najmä starší obyvatelia. Z hľadiska hodnotenia rutinného života respondenti uviedli, že došlo k strate kvality importovaných tovarov, výrazne vzrástol vplyv nedôveryhodných podnikateľov a vznikla jazyková bariéra – zmena orientácie svetového jazyka z ruského na anglický jazyk.

Graf 15 Hodnotenie zmien po roku 1989: lokálna perspektíva

Zdroj: vlastné spracovanie (2020)

Vplyv na miestnu komunitu a medziľudské vzťahy (graf 15) hodnotí skôr až výrazne pozitívne 53% respondentov, z toho 41,5% vo veku 15 – 40 rokov a všetci oslovení respondenti zo vekovej skupiny nad 71 rokov. Práve respondenti v dôchodkovom veku najčastejšie uvádzajú ako pozitívnu zmenu náboženskú slobodu a prehĺbenie vzťahov v cirkevnej komunite (napr. cirkevné podujatia, účasť na svätých pútiach, a i.). 34% respondentov, prevažne žien vo veku 21 – 30 rokov uvádza, že situáciu vnímajú stabilne.

20 žien a 11 mužov uvidelo, že zmeny vnímajú skôr pozitívne. Hlavne z dôvodu, že dochádza k rozvoju miest a obcí, obyvatelia majú možnosť kandidovať do mestského zastupiteľstva bez povinnosti účasti v určenej politickej strane a z hľadiska medziľudských vzťahov sa vytvárajú občianske združenia a kluby, ktoré zlučujú obyvateľov s rovnakými

záľubami (napr. ULUV, Strom života, Klub dôchodcov a i.). Naopak, skôr negatívne až výrazne negatívne hodnotí zmeny 13% respondentov (najviac muži vo veku 31 – 40 rokov). Ako dôvody uvádzajú, že dochádza ku chátraniu a znehodnocovaniu budov, ktoré boli postavené počas predrevolučného obdobia (napr. kúpeľné domy, kaštiele a zámky, priemyselné budovy a továrne a i.). Pri hodnotení medziľudských vzťahov uvádzajú, že po roku 1989 sa zvýšila kriminalita a znížila sa dôvera medzi obyvateľmi.

Rozsiahlejšie hodnotenie situácie sprostredkujeme prostredníctvom reakcie respondent (muž, 41 – 50 rokov), ktorý uvádza: „Slovensko je mierne nadpriemerná postkomunistická krajina, našimi najväčšími brzdami a hrozbami je to, že takmer nikdy neprebehla "celonárodná" reflexia a liečenie záľazí minulosti (turecké vpády, maďarizácia, fašizmus, komunizmus, a i.). Neistota vlastnou identitou nám uberá odvahu vysporiadať sa s krivdami a ranami minulosti, ktoré sa prelievajú do súčasnosti. Zároveň je tu množstvo pozitívnych vplyvov a trendov, najmä v mladších generáciách. Väčšina sa hodnotovo cíti byť príslušná západným demokraciám, humanizmu a racionalizmu, ale iba menšina je si vedomá toho, že pre ich rozvoj a udržanie je potrebné niečo robiť a robí to. Väčšina sa nechce meniť, rozvíjať ani pracovať na sebe. Hodnoty ako tradícia, národ, rodina, sa preto často podávajú v pokrivenej, romanticko-nereálnej podobe, následkom čoho sú namiesto zdroja našej energie a hrdosti skôr ich brzdou. Väčšina ľuď si neuvedomuje, že tieto javy sú nielen prejavom nevyriešenej minulosti, ale aj moci súčasných nedemokratických režimov, korupcie a organizovaného zločinu.“ Posledný pohľad skúmania zmien sprostredkujeme prostredníctvom národnej perspektívy.

Graf 16 Hodnotenie zmien po roku 1989: národná perspektíva

Zdroj: vlastné spracovanie (2020)

Národnú perspektívu môžeme vnímať aj ako najširšie spektrum, ktoré zahŕňa predchádzajúce dve perspektívy a vytvára celkový pohľad na zmeny po roku 1989 v krajine. Respondenti potvrdili svojou odpoveďou predchádzajúce výsledky (graf 16). Pozorujeme, že 60% považuje vplyv revolučných zmien za pozitívny až výrazne pozitívny. Odpovede sumarizujú predchádzajúce závery, respondenti uvádzajú, že najväčším prínosom je nastolenie demokracie v krajine, rozšírenie spektra politických strán, možnosť voľby a všeobecná sloboda v konaní. 26% respondentov prevažne vo veku 15-40 rokov označilo, že zmeny vnímajú stabilne, no napriek tomu uviedli, že viaceré politické rozhodnutia mohli podľa ich názoru prebiehať inak, resp. byť včas zastavené, čo by prospelo budúcemu vývoju Slovenska.

Negatívny vplyv zmien vníma 14 respondentov, z toho 57,2 % tvoria muži. Ako výrazne negatívny vplyv zmien uviedli nárast korupcie na najvyšších úrovniach vládnej moci, klientalizmus a rozmach mafie, nedostatočnú ekonomickú transformáciu krajiny, slabé budovanie infraštruktúry, úpadok rezortov zdravotníctva a školstva, neefektívne hospodárenie, a i. Z hľadiska hodnotenia nálady v spoločnosti sa respondenti prevažne zhodujú v názore, že v 90. rokoch nastalo veľké sklamanie voči očakávaniam z prísľubov, ktoré boli prezentované pred Nežnou revolúciou. Avšak, zmena systému riadenia štátu bola potrebná.

Vnímanie potreby zmeny považujeme za dôležitý impulz, ktorý nastal v slovenskej spoločnosti a rovnako za prejav aktívneho občianstva. Pre priblíženie opätovne stručne približujeme časť definície aktívneho občana, ktorá uvádza, že aktívny občan je schopný kriticky myslieť, zaujíma sa o spoločensko-politické dianie, kultúrne povedomie a zúčastňuje sa na politickom a komunitnom živote formou verejnej voľby, platením daní a kolektívnou kooperáciou. Práve kritické myslenie, ktoré vnímalo nedostatky vtedajšieho spoločensko-politického diania čo v spojitosti s kolektívnou kooperáciou komunity boli základným kameňom a príčinou úspechu Nežnej revolúcie. Na základe uvedeného preto mapujeme, ako respondenti v zmysle aktívnych občanov vnímajú tento úspech prostredníctvom štyroch marginálnych otázok.

Z výsledkov zisťujeme pozitívne vnímanie zmien, ktoré nastali po roku 1989. 49% respondentov považuje priebeh revolučného a porevolučného diania za symbol národnej múdrosti a uzmierenia a 46% respondentov skôr až silno súhlasí s tvrdením, že ide o príklad demokratických praktík v krajine. Z zaujímavé považujeme, že 24% respondentov považuje rokovania okrúhleho stola, ktoré nastali pri zmene režimu a neskôr z dôvodu rozdelenia

Československa, za dohodu mocných za chrbtom obyčajných ľudí a 18% respondentov (prevažne žien vo veku 51 – 60 rokov) dokonca tieto zmeny považuje za národnú zradu.

Zvýšenú pozornosť venujeme aj postoju respondentov (opätovne prevažne žien), ktorí nezaujali jednoznačné stanovisko. Kým pri otázke, či opýtaní považujú zmeny po roku 1989 za symbol národnej múdrosti a uzmierenia zaujalo neutrálny postoj až 39% respondentov, pri otázke či ide o národnú zradu tento postoj prechováva už len 14% respondentov. Zo zozbieraných odpovedí však vieme identifikovať ich správanie. Teda, pri označení zmien pozitívne títo respondenti zaujali odmeranejší postoj, naopak pri označení zmien za negatívne, vyjadrili svoj skôr až úplný nesúhlas. Napriek viacerým faktorom, ktoré ovplyvnili respondentov pri označení odpovedí (napr. nízky vek, nevedomosť o spoločensko-politickej situácii v danom období, a i.) môžeme opätovne tvrdiť, že porevolučné zmeny sú aj z pohľadu aktívneho občana vnímané pozitívne.

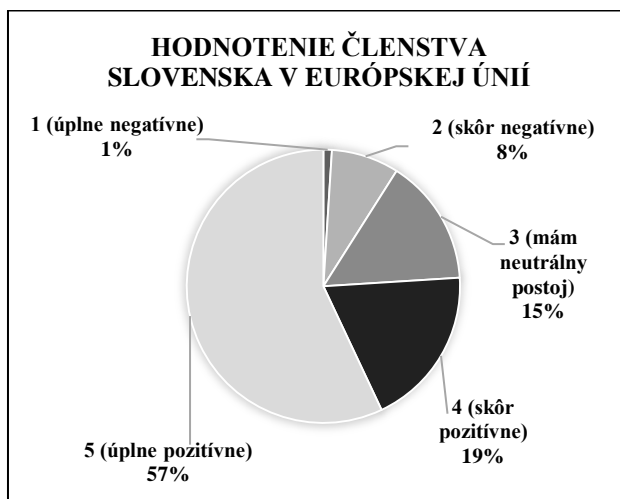
1.4 Členstvo v Európskej únii z pohľadu slovenskej spoločnosti

Cieľom európskeho aktívneho občianstva je poskytovať príležitosti obyvateľom na zúčastňovanie sa na verejnom živote v lokálnom a európskom kontexte, obohacovať občanov o kultúrnu diverzitu a rozvíjať európsku identitu založenú na hodnotách, kultúre a histórii (Pecníková, 2017). Práve z dôvodu, že ciele európskeho aktívneho občianstva sú postavené pomerne široko a zahŕňajú mnohé oblasti, vo výskume sme rozdelili toto chápanie na individuálnu, lokálnu a národnú perspektívu, rovnako ako v predchádzajúcom texte, pričom sa snažíme zachytiť zmenu jednotlivých perspektív po vstupe Slovenska do Európskej únie.

Pre stručné priblíženie sociálno-ekonomickej situácie uvádzame, že pri vstupe Slovenska medzi členské štáty v roku 2004 prebiehala celospoločenská diskusia, ktorá sa zavíšila demokratickým referendum obyvateľov Slovenska, ktoré o vstupe rozhodlo v nadpolovičnej väčšine. Dôvera a očakávania slovenskej verejnosti voči európskym inštitúciám boli veľké napriek rozsiahlej nevedomosti o kompetenciách a činnosti európskych inštitúcií (Alner, 2014). Z ekonomického pohľadu vstup Slovenska medzi členské štáty znamenal aj výrazný ekonomický posun krajiny, kedy sa hrubý domáci produkt od vstupu zvýšil priemerne o 1,67 p. b. ročne do roku 2016. Taktiež, zjednotení trh priniesol voľnosť pohybu osôb a kapitálu čo priviedlo zahraničných investorov na naše územie, čoho dôsledkom bol nárast pracovných príležitostí pre obyvateľov ako aj rast priemernej mzdy v národnom hospodárstve.

Individuálna perspektíva: zmeny slovenskej spoločnosti po vstupe do Európskej únie

Na začiatku skúmania individuálne perspektívy sme respondentom položili niekoľko jednoduchých otázok, ktorými monitorujeme ich základné subjektívne nastavenie postoja voči členstvu v Európskej únii a následne zisťujeme dôvody týchto postojov.

Graf 17 Individuálna perspektíva: zmena po vstupe Slovenska do EÚ

Zdroj: vlastné spracovanie (2020)

Z výsledkov zisťujeme (graf 17), že najväčšia časť respondentov vo svojom osobnom živote vníma pozitívne vstup Slovenska do EÚ. Najväčšie zastúpenie v tejto skupine majú respondenti vo veku 31 – 50 rokov, ktorí dosahujú vysokoškolské vzdelanie. Ako výraznú výhodu približne 50% respondentov uvádzajú slobodné cestovanie po Európe, spoznávanie nových zážitkov a cítenie sa ako Európan. Naopak, najmenej respondenti označili možnosť využitia finančných zdrojov z európskych fondov, čo považujeme za zaujímavý výsledok. Až 48% respondentov uviedlo, že pre ich osobný život má prínos zvýšenie profesionálnej kompetencie, najčastejšie ide o respondentov vo veku 41-50 rokov pôsobiacich v oblasti školstva humanitných vied.

Ako negatívnu stránku uvádza 19% respondentov (najmä vo veku 31 – 40 rokov) migráciu rodinných príbuzných a známych do zahraničia, 18% (najmä vo veku 21 – 30 rokov) pokles pocitu osobnej bezpečnosti a 13% (najmä vo veku 51 - 60 rokov) ťažkosti pri hľadaní práce. Tieto odpovede najčastejšie označili respondenti, ktorí bydlisko má do 100 000 obyvateľov a obyvatelia dedín. Z hľadisku pomeru mužov a žien ide o približne rovnaké rozdelenie.

Osvojovanie demokratických a občianskych postojov však nie je len v kompetencii jednotlivca. Jeho názory sa môžu formovať z rôznych smerov. V súčasnom období sme

svedkami vzniku anti-európsky ladených hnutí, ktoré majú vplyv aj na obyvateľov. Rovnako tak, masmédiá ako aj vzdelávacie inštitúcie vedia svojou činnosťou prispieť k formovaniu určitých postojov jednotlivcov. Ako uvádza jeden z respondentov (muž, 21 – 30 rokov): “médiá pretláčajú súkromné názory, nie je o nič väčšia sloboda médií ako pred revolúciou, len sociálne škodlivejší obsah.“ Z tohto dôvodu sme respondentov požiadali o zodpovedanie otázky, aké zdroje ich formujú pri tvorbe občianskych a demokratických postojov.

Z výsledkov zisťujeme, že na respondentov vo vekovej skupine do 30 rokov najčastejšie vplýva rodina a škola. Najmenej sa preukázal vplyv workshopov a školení organizovanými mimovládnyimi organizáciami ako aj vplyv internetových diskusných fór. Vo vekovej skupine do 50 rokov respondenti najčastejšie uviedli, že ich postoje ovplyvňuje rodina, vzdelávanie a tradičné médiá ako televízia a tlač. Najmenej označovanou odpoveďou bol aj v tejto skupine vplyv internetových diskusných fór, workshopov, ale aj formovanie postojov na základe vplyvu kolegov. Výsledky vekovej skupiny od 51 – 60 rokov ako aj nad 61 rokov reflektujú výsledky predchádzajúcich dvoch skupín.

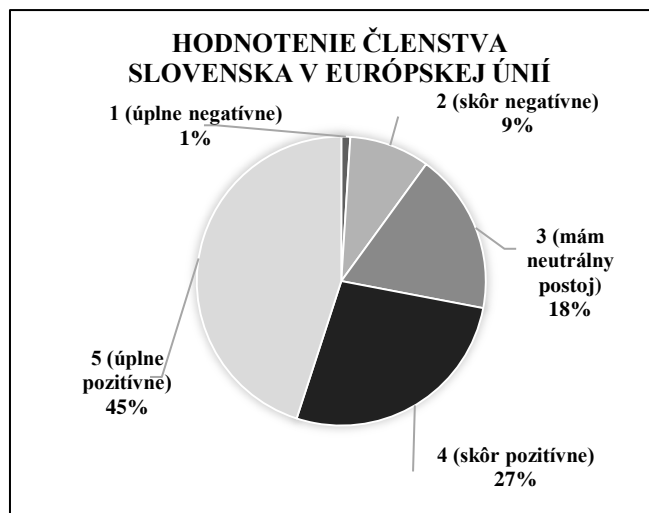
Globálne môžeme hodnotiť, že občianske a demokratické postoje sa kreujú v prvom rade pod vplyvom rodiny, známych a v úzkom kruhu blízkych osôb daného jednotlivca. Veľký význam majú aj vzdelávacie inštitúcie, v neposlednom rade sa potvrdil aj vplyv tradičných masmédií. Naopak, výsledky nepreukazujú vplyv fór a diskusií na internete za významný. Najmenší vplyv na oslovených respondentov majú workshopy a školenia organizované mimovládnyimi organizáciami. Pri tomto výsledku sa nám opätovne potvrdzuje, že nevôľa oslovených respondentov k aktivitám vyvíjaným práve týmto typom organizácií.

Lokálna perspektíva: zmeny slovenskej spoločnosti po vstupe do Európskej únie

Hodnotenie lokálnej perspektívy nám prináša vedomosť o tom, ako oslovení respondenti hodnotia vývoj svojej komunity po vstupe Slovenska do Európskej únie. Predpokladáme, že zmena v spoločnosti pozitívne vplývala aj na miestne komunity, ktoré mohli práve zjednodušením cezhraničných podmienok začať sieťovať a prepájať svoje aktivity so zahraničím, napr. formou budovania spolupráce partnerských miest. Ďalšou možnosťou je využívanie grantových finančných podpôr na rozvoj miest a zlepšovanie kvality komunitného života.

Upozorňujeme však na faktor, ktorý môže do značnej miery negatívne ovplyvniť výsledky hodnotenia lokálnej perspektívy. Ide o absenciu poznatkov o fungovaní a činnosti

miestnych samospráv z pohľadu respondenta. Vplyvom tohto faktora preto zmeny, ktoré sa udiali vo fungovaní komunit nemusia respondenti pociťovať priamo.

Graf 18 Lokálna perspektíva: zmena po vstupe Slovenska do Európskej únie

Zdroj: vlastné spracovanie (2020)

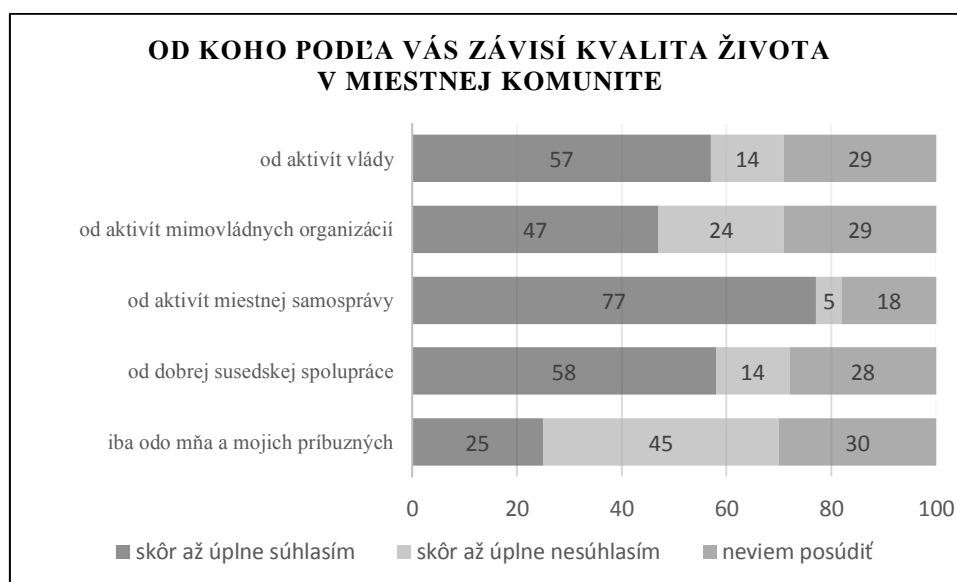
Pri hodnotení lokálnej perspektívy (graf 18) sa nám potvrdilo, že respondenti zmeny, ktoré nastali v ich komunite po vstupe do Európskej únie vnímajú na 72% (uvádza 40 žien a 32 mužov) skôr až úplne pozitívne. Ako zisťujeme z odpovedí, 44 žien a 33 mužov vo všetkých vekových kategóriách, za najväčšiu výhodu pre miestnu komunitu v kontexte členstva v Európskej únii považuje rozvoj infraštruktúry a väčšiu možnosť seberealizácie.

Z hľadiska hrozieb vníma až 42% respondentov úbytok populácie v dôsledku migrácie za prácou do iných krajín Európskej únie, čo potvrdili aj výsledky skúmania individuálnej perspektívy. Najviac túto hrozbu označili respondenti vo veku 30 – 50 rokov. Druhou najčastejšou hrozbou je nárast životných nákladov, ktorú vnímajú viac muži ako ženy. Medzi najmenej označované hrozby respondenti zaradili súťaženie o zahraničný kapitál a prílev ľudí z iných kultúr a náboženstiev. Poslednú uvedenú hrozbu označilo len 18% respondentov, ide prevažne o mužov vo veku 41 – 50 rokov.

Keďže európske stratégie rozvoja ponúkajú viaceré nástroje na zlepšenie života v miestnych komunitách, nasledujúcimi otázkami sa zameriavame na také oblasti života v miestnej komunite, ktoré sú jej členmi najviac dopytované. Viac ako 50% respondentov považuje za nedostatočné možnosti parkovania a nedostatok priestoru na oddych v prírode. Ide prevažne o ženy a respondentov v nižšom produktívnom veku. 27% respondentov, z toho 7% v dôchodkovom veku, označilo ako dopytované miesta, kde sa môžu stretávať napr. komunitné

centrá. Najmenej dopytované zo strany členov komunity sú náboženské centrá a kostoly (označili len 4% vo vekovej skupine 50 – 70+ rokov) a výstavba plotov na ochranu pred vstupom neželaným osobami. Tieto výsledky môžu slúžiť správcom miestnych komunít na to, aby identifikovali svoje nedostatky a vytvorili vhodné stratégie rozvoja v uvedených oblastiach a zlepšili tak kvalitu života v komunite.

Práve posledné uvedené sa spája aj so základným prínosom komunity, ktorým podľa Pecníkovej (2017) je vytvárať priestor pre aktivitu občanov smerom k ovplyvňovaniu spoločnosti a zlepšovaniu kvality života. Práve to nás motivovalo zistiť, či sa zmeny po vstupe Slovenska do Európskej únie odrazili aj na vnímaní kvality života v lokálnej komunite a najmä, kto je iniciátorom týchto zmien.

Graf 19 Lokálna perspektíva: kvalita života v miestnej komunite

Zdroj: vlastné spracovanie (2020)

Výsledky zobrazené v grafe 19 nám dávajú jednoznačnú odpoveď. Až 77% respondentov ako najvýznamnejšieho iniciátora zmien v miestnej komunite vníma miestnu samosprávu. Podľa Švantnerovej, Kožiaka (2005) je hlavnou úlohou miestnej samosprávy zabezpečovať činnosti súvisiace s riadením a reguláciou v spravovanom území a zodpovedať za sociálno-ekonomický rozvoj územia. Ide teda o subjekt, ktorý je priamo poverený v rámci prenesenej kompetencie štátu spravovať daný rozsah územia a napĺňať potreby k nemu prislúchajúcej komunity. Ako však uvádza respondent (muž, 31 - 40 rokov), podľa jeho názoru miestne orgány ešte nedozreli na samostatné riadenie. V rámci členských štátov však majú

možnosť učiť sa a dodržiavať demokratické pravidlá, postupy, princípy a nastavené zákony. Európska únia je určitou zárukou demokratického rozvoja.

Ako druhého významného iniciátora zmien vnímajú respondenti na miestnej úrovni susedskú spoluprácu a na národnej úrovni aktivity vlády. Naopak, 18% žien a 12% mužov najčastejšie vo veku 21 – 30 rokov nesúhlasí s tým, že iniciatíva vychádzajúca z ich konania a konania ich blízkeho okolia môže mať vplyv na zmeny ovplyvňujúce kvalitu života v miestnej komunite. Tento výsledok nás zaujal, pretože spokojný občan je základom pre kvalitný život v komunite. Z tohto dôvodu sme hľadali odpoveď, koho si predstavujú respondenti pod pojmom iniciátor zmien a ako by ho charakterizovali. Výsledky zobrazujeme v grafe 20.

Graf 20 Lokálna perspektíva: charakteristika iniciátora zmien pre miestnu komunitu

Zdroj: vlastné spracovanie (2020)

Bežní obyvatelia, experti a technokrati ako iniciátori zmien zaznamenali viac ako 40% pozitívnych ohlasov. V oboch prípadoch prejavili svoj súhlas skôr ženy ako muži. Pričom, bežných obyvateľov za iniciátora považujú respondenti vo veku 31 – 50 rokov, expertov a technokratov za iniciátorov vnímajú respondenti vo veku 21 – 30 rokov.

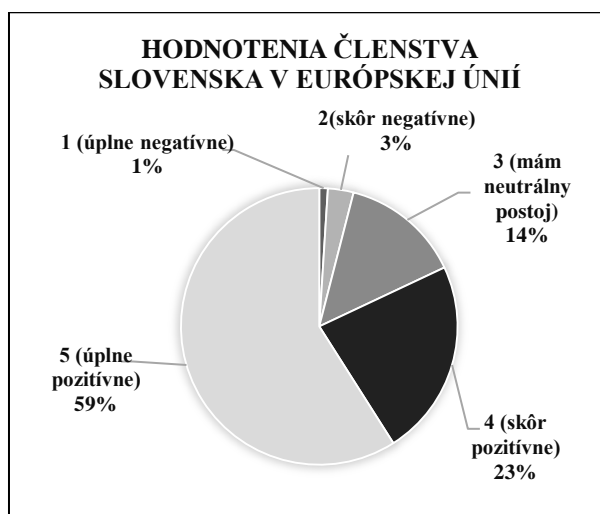
Predpokladáme, že na základe demokratickej praxe 68% respondentov, najčastejšie žien vo veku 31 – 60 rokov, označilo za iniciátora zmien zástupcov komunity. Silný vodca s tímom je druhou skôr až úplne pozitívne vnímanou odpoveďou, pričom však len silný vodca zaznamenal iba 20% pozitívnych a až 50% neutrálnych ohlasov. Za dôvod týchto výsledkov považujeme (Krejčí, 2004), že autorita vodcu je založená v prvom rade na serióznosti a až

následne na prípadnom formálnom postavení v politickej, resp. miestnej organizácií. Taktiež, každý skutočný vodca sa opiera o tím, ktorý predkladá verejnosti jeho úmysly čím posilňuje jeho vplyv na spoločenské dianie.

Respondenti sa tiež vo svojich odpovediach vyjadrili nasledovne (žena, 41 – 50 rokov): „domnievam sa, že sa nevieme zbaviť závislosti vlastného názoru na názore nejakého "národného hrdinu", ktorý nás povedie tam, kam on chce, lebo on to vie najlepšie.“ Obdobnú odpoveď uvádza aj respondent (muž, 31 – 40 rokov), ktorý tvrdí, že Slováci stále vzhliadajú k osobnostiam akými sú napr. bývalí premiéri Mečiar, Fico a i. s dôverou a nádejou, že vyriešia ich problémy a budú im pomáhať, čo sa však v reálnom živote nestane. V závere vyjadrujeme súhlas s postojom respondenta, ktorý konštatuje (žena, 21 – 30 rokov): “ Slovensko je mladá krajina, ktorá nemá historickú skúsenosť so samostatným vedením. Z tohto dôvodu napriek demokratickým voľbám často vyhrávajú populistí, ktorí ponúkajú občanom ľahké a rýchle riešenia, ktoré nie sú realizovateľné. Myslím si, že občania by si mali zobrať príklad z historicky starších krajín a dbať najmä na rozvoj svojej komunity.“ Následne sa v skúmaní posúvame na národnú úroveň.

Národná perspektíva: zmeny slovenskej spoločnosti po vstupe do Európskej únie

Posledná skúmaná perspektíva uzatvára pohľad slovenskej spoločnosti na vnímanie vstupu Slovenska do Európskej únie. Z výsledkov (graf 21) zisťujeme, že respondenti prijali túto zmenu na 82% skôr až úplne pozitívne. Vzhľadom na porovnanie s ostatnými perspektívami ide o 6 – 10 p. b. lepší výsledok hodnotenia.

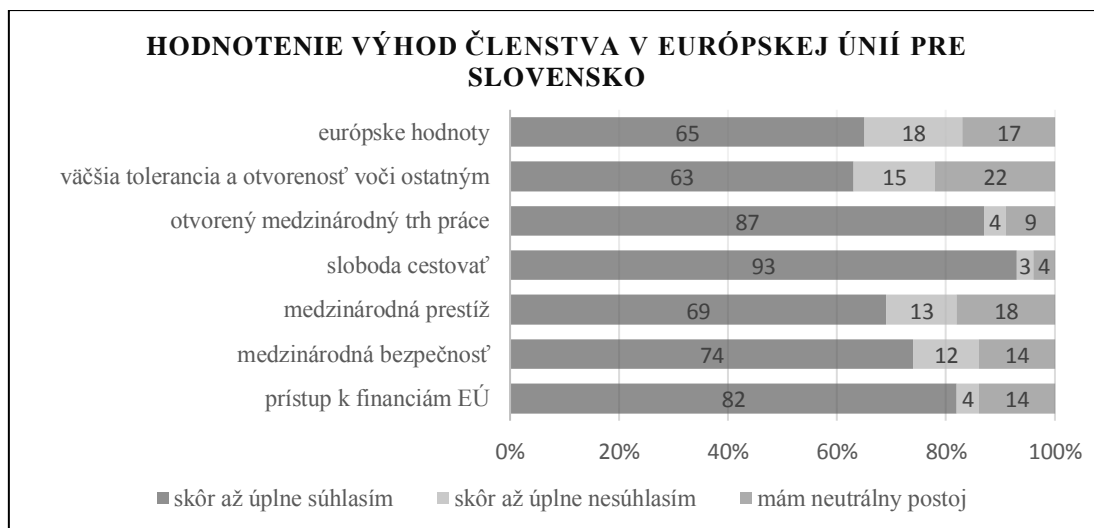

Graf 21 Národná perspektíva: hodnotenie členstva Slovenska v Európskej únii
Zdroj: vlastné spracovanie (2020)

Rovnako tak, pri monitorovaní národnej perspektívy len 12 žien a 2 muži vyjadrili neutrálny postoj. Môžeme konštatovať, že pokým respondenti nevedeli ohodnotiť zmenu z pohľadu individuálnej a lokálnej perspektívy, pri národnej perspektíve túto zmenu vnímajú a hodnotia ju viac pozitívne. Samozrejme, pozornosť sústreďujeme aj na respondentov, ktorý vyjadrili negatívny postoj.

Ako dôvod záporného postoja uvádza respondent (žena, 51 – 60 rokov): „nedostatočne vyvinuté a využívané mechanizmy kontroly výkonu politickej moci a narábania s verejnými financiami, úbohá politická kultúra a nízka občianska participácia, nedôvera v možnosť skutočnej zmeny fungovania systému.“, medzi ďalšie negatíva zmeny spôsobenej vstupom do únie zaradil respondent (muž, 31 – 40 rokov): „prebytok nekvalitných potravinárskych výrobkov zo západných krajín Európskej únie dovážaných na slovenský trh.“ Avšak najčastejšie negatívum, ktoré respondenti vo svojich zdôvodneniach uvádzali je smerované voči politickému vedeniu samotného Slovenska, než voči vstupu do Európskej únie.

V prieskume sme tiež respondentom ponúkli možnosť ohodnotiť 7 výhod, ktoré ponúka členstvo v Európskej únii obyvateľom Slovenska (graf 22). Je príjemným prekvapením, že všetky uvedené výhody zaznamenali viac ako 60% skôr až úplný súhlas respondentov.

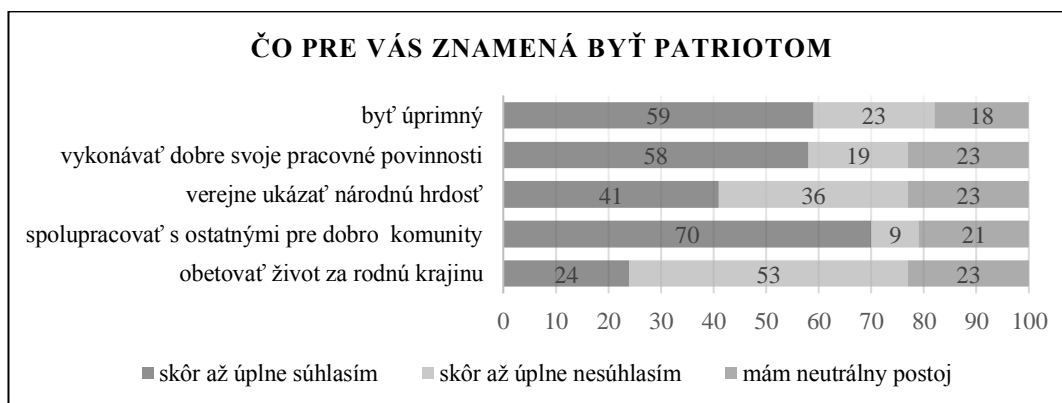
Graf 22 Národná perspektíva: hodnotenie výhod pre Slovensko po vstupe do Európskej únie
Zdroj: vlastné spracovanie (2020)

Zisťujeme, že všetky skúmané generačné skupiny označili za najdôležitejšiu výhodu slobodu cestovať, otvorenosť medzinárodného trhu práce a prístup k financiam zo zdrojov Európskej únie. Respondent, komentuje výhody vstupu nasledovne (žena, 21 – 30 rokov): “vstup do

Európskej únie hodnotím pozitívne. Otvorili sa možnosti, na Slovensko sa dostali spoločnosti, ktoré by bez členstva neboli ochotné pôsobiť na Slovensku a ktoré vytvárajú mnohé pracovné miesta. Taktiež, uplatňuje sa vo väčšine odvetví viaczdrojové financovanie práve vďaka grantom a fondom európskeho rozpočtu.“ Medzi najvýznamnejšie hrozby zaradili respondenti vo veku 31 - 60 rokov prevahu zahraničného kapitálu a respondenti vo veku do 30 rokov stratu národnej identity.

Práve vnímanie straty národnej identity môže byť na jednej strane prediktorom pre posun národného občianstva na nadnárodnú úroveň, v tomto prípade na európsku úroveň, kedy dochádza k formovaniu európskej identity a občianstva, ktoré je spojené aj so zárukou práv občana Európskej únie, možnosťou slobodného pohybu v členských štátoch ako aj právom voliť a byť volený do európskych inštitúcií, a i. (Pecníková, 2017). Uvedené vo svojom zdôvodnení reflektuje respondent nasledovne (žena, 41 – 50 rokov): „Slovensko je súčasťou väčšieho celku, čo má výhody aj nevýhody ako každé členstvo. My sme sa rozhodli dobrovoľne a je na nás, ako s členstvom naložíme. Zatiaľ však len prijímame a dost' málo dávame. Neuvedomujeme si, že aj my sme oni - aj my sme Európa. A to je dobre.“

Na strane druhej sa domnievame, že mladšia generácia respondentov pokladá európsku identitu za substitút národnej identity, čo môže prehľbiť rast nacionalizmu a patriotizmu v krajine. Dôsledkom je nárast snahy o separáciu členských štátov, nesúhlas s členstvom v medzinárodných organizáciách ako aj nevôľa s prijímaním rozhodnutí o úprave politik na nadnárodnej úrovni. Práve to nás motivovalo zistiť odpoveď na otázku, ako respondenti vnímajú patriotizmus na Slovensku a ako subjektívne hodnotia pojem byť patriot. Zistené výsledky uvádzame v grafe 23.

Graf 23 Národná perspektíva: charakteristika patriotizmu podľa názoru respondentov
Zdroj: vlastné spracovanie (2020)

V kontexte uvedeného si všímame, že pod pojmom patriot 41% respondentov, prevažne mužov vo veku 31-50 rokov, chápe verejné ukazovanie národnej hrdosti. Podiel respondentov do 30 rokov, ktorí s touto charakteristikou skôr až úplne súhlasia je len na 12% úrovni. Ženy vo mladšom produktívnom veku označovali prevažne charakteristiku spolupráce s ostatnými pre dobro komunity. Respondenti nad 60 rokov označili najmä úprimnosť ako prejav patriotizmu. Negatívny postoj najväčšieho podielu respondentov zaznamenala možnosť obetovať život za rodnú krajinu.

Z uvedených hodnotení vyplýva, že spoločnosť vníma zmeny vyplývajúce zo vstupu medzi členské štáty Európskej únie pozitívne. Najväčšími prínosmi vyplývajúcim z tejto zmeny pre krajinu je podľa respondentov sloboda cestovať a možnosť participovať na medzinárodnom trhu práce, naopak najväčšie obavy sa viažu na prevahu zahraničného kapitálu a stratu národnej identity. Avšak napriek tomu, že poslednú spomínanú hrozbu uvádzali prevažne respondenti z mladšej vekovej kategórie, pri prejavoch patriotizmu práce charakteristiku viažucu sa na verejný prejav národnej hrdosti označili skôr muži v mladšom produktívnom veku.

ZHODNOTENIE

Realizovaný prieskum nám pomáha nahliadať na vývoj občianstva, ktorý reflektuje dva významné míľniky v slovenskej spoločnosti. Spoločným menovateľom oboch je však motivácia občanov participovať na verejnom dialógu v snahe o spoločné dobro. Pri skúmaní občianskeho aktivizmu sme vyslovili niekoľko predpokladov, na ktoré sme hľadali odpovede realizáciou prieskumu na vzorke 100 respondentov.

Jedným z hlavných cieľov prieskumu bolo overiť definíciu aktívneho občana v praxi. Syntézou odpovedí sme vytvorili profil slovenského aktívneho občana, na základe čoho môžeme konštatovať, že obyvatelia Slovenska sa môžu považovať za aktívnych občanov. Avšak, aktívne občianstvo nie je len pasívnym statusom, ale vyžaduje rozvíjanie občianskych kompetencií.

Jednou z ciest rozvoja občianskych kompetencií môže byť aj sociálna integrácia v miestnej komunite. Vyslovili sme predpoklad, že ak existuje miera sociálnej integrácie v miestnej komunite, bude existovať aj na národnej úrovni. Sociálna integrácia v miestnej komunite je podmienená medziludskými vzťahmi a dôverou voči voleným miestnym ako aj národným zástupcom obyvateľov krajiny. Zistenia nás privádzajú k záveru, že respondenti neprejavujú dôveru svojim zástupcom z dôvodu neplnenia dohôd a prísľubov. Sociálna integrácia mapovaná prostredníctvom vnímania dôvery v miestnej komunite a nami vyslovený predpoklad sa teda priamo nepotvrdil.

Nežná revolúcia, ktorá sa odohrala v roku 1989 otriasla celospoločenským dianím. Práve z tohto dôvodu sme vykovali hodnotenie zmien na úrovni individuálnej, lokálnej a národnej perspektívy. Výsledky nám preukázali, že respondenti sa zhodujú v názore, že zmena spôsobu fungovania štátu bola nevyhnutá. Pričom však, samotné vnímanie potreby zmeny považujeme za dôležitý impulz, ktorý nastal v slovenskej spoločnosti a rovnako za prejav aktívneho občianstva. Práve kritické zhodnotenie vtedajšieho spoločensko-politického diania v spojitosti s kolektívnou kooperáciou komunity boli základným kameňom a príčinou úspechu Nežnej revolúcie.

V roku 2004 Slovensko vstúpilo medzi členské štáty Európskej únie. Nové smerovanie a koncepcia znamenala čerstvý vietor v živote jednotlivcov, komunit ako aj krajiny. Práve v uvedenom roku sa postavili základy budovania európskeho aktívneho občianstva. Prijatie

občianstva či už európskeho alebo národného, rovnako tak jeho pretavenie do aktívnej podoby je však na každom obyvateľovi.

Realizovaný prieskum nás privádza k záveru, že občianske a demokratické postoje sa v slovenskej spoločnosti na individuálnej úrovni kreujú v prvom rade pod vplyvom rodiny, známych a v úzkom kruhu blízkych osôb daného jednotlivca. Veľký význam zohrávajú aj vzdelávacie inštitúcie. Naopak, výsledky nepreukazujú vplyv fór a diskusií na internete za významný. Uvedené dopĺňame o občiansku edukáciu (Pecníková, 2017), ktorá je cestou k pochopeniu a prijatiu európskeho aktívneho občianstva. V európskych krajinách sa najčastejšie realizuje prostredníctvom tretieho sektora a mimovládnych organizácií. V prieskume však najmenší vplyv na respondentov zaznamenali práve workshopy a školenia organizované mimovládnymi organizáciami. Hodnotíme, že v slovenskej spoločnosti prevláda výrazná nevôľa k aktivitám, ktoré vyvíja tretí sektor.

Zmeny zaznamenané na úrovni lokálnej perspektívy hodnotia respondenti pozitívne. Za významného iniciátora zmien považujú miestnu samosprávu. Avšak, medzi najviac dopytované potreby zo strany respondentov sa zaradil nedostatok parkovacích miest ako aj nedostatok priestoru na oddych v prírode. Nami zistené výsledky teda adresujeme do rúk správcov miestnych komunít na to, aby identifikovali svoje možnosti na odstránenie týchto nedostatkov a vytvorili vhodné stratégie rozvoja v uvedených oblastiach čím prispejú k zlepšeniu kvality života v komunite.

Najväčším prínosom z pohľadu národnej perspektívy je podľa respondentov sloboda cestovať a možnosť participovať na medzinárodnom trhu práce, naopak najväčšie obavy sa viažu na prevahu zahraničného kapitálu a stratu národnej identity. Práve vnímaniu straty národnej identity venujeme zvýšenú pozornosť. Kým na jednej strane môže byť táto obava príznakom posun národného občianstva na nadnárodnú úroveň, na strane druhej sa môže európska identita pokladať za substitút národnej identity, čo môže prehĺbiť rast nacionalizmu a patriotizmu v krajine. Je preto potrebné monitorovať v spoločnosti, ako sa vyvíja smerovanie tejto obavy.

ZDROJE

ALNER, J. 2014. Slovensko na kľukatej európskej dialnici. 13 – 20 s. In MESEŽNIKOV, G., BÚTOROVÁ, Z., KOLLÁR, M. ed. *Desať rokov v únií: slovenská a česká cesta*. 1. vyd. Bratislava: Typosetprint. 185 s. ISBN 978-80-89345-50-2.

KREJČÍ, O. 2004. *Politická psychologie*. 1. vyd. Praha: Ekopress. 319 s. ISBN 80-86119-84-X.

MCLAIN, R. J.; JONES, E. T. 1997. Challenging community definitions in sustainable natural resource management. *London: International Institute for Environment and Development*. No. SA68, 1-16 pp.

PECNÍKOVÁ, J. 2017. *Aktívne občianstvo: európske či lokálne?* 1. vyd. Banská Bystrica: DALI-BB. 140 s. ISBN 978-80-8141-143-4.

ŠVANTNEROVÁ, L., KOŽIAK, R. 2005. *Ekonomika miestnej samosprávy*. 1. vyd. Zvolen: Bratia Sabovci. 98 s. ISBN 80-8083-117-3.